

Ne spravaška sprava, ampak sožitje različno razmišljajočih

Igor Torkar

V zadnjih mesecih prebiram v slovenskem tisku in poslušam na RTV različne predloge, članke in polemike o spravi različno razmišljajočih. Beseda »sprava« me prevečkrat spomni na priložnostna spravaštva najmoč-

nejših strank, kadar se sabljajo za koalicijsko oblast. Sem za spravo v pomenu sožitja, dopuščanja različno mislečih. Pa tudi v pomenu odpuščanja! Duhovno stavbo tega in takega duhá začnimo graditi vsi! Ateisti, verni, levi, desni in sredinski. Vsi volivci in vsi izvoljeni politiki, odgovorni volivcem. Sem za tako Slovenijo, ki bo sedanjo Slovenijo preseгла

takó, da bo z ustvarjalno svetlobo svetlila svojo notranjo in zunanjo lepoto.

Nakazano razmišljanje je prvi razlog, zakaj se oglašam z daljšo meditacijo.

Drugi razlog je monološko samozavestni spis uveljavljenega pisatelja Draga Jančarja: ANATOMIJA NEKEGA DOSJEJA (1) v februarjskih Književnih listih Dela. V njem meditira o knjigi Timot-

hyja Gardoma Asha: The File. A Personal History. – Se pravi: Dosje. Osebna zgodovina. Jančar priporoča branje tega »Dosjeja«. Ashov »Dosje« namreč z dokumentirano analizo razkrinkava in ob sodi komunistični tehnokratski režim v Vzhodni Nemčiji in zločine njegove državno varnostne organizacije STASI. Drago Jančar Ashov »Dosje« upravičeno hvali. Ob branju te pohvale pa že povprečno razgledan »razumnik« brez težav ugotovi, da je ugledni slovenski pisatelj Drago Jančar pisanje o Ashovem »Dosjeju« uporabil tudi za to, da je Slovencem sporočil svoje nezadovoljstvo, ker v slovenskem državnem zboru ni bila sprejeta RESOLUCIJA O PROTIPRAVNEM DELOVANJU KOMUNISTIČNEGA TOTALITARNEGA REŽIMA (v Sloveniji).

Ob branju Jančarjeve ANATOMIJE NEKEGA DOSJEJA (1) sem zaman iskal odgovor na vprašanje: ZAKAJ Drago Jančar – ki je zame kot pisatelj uveljavljena osebnost – piše opazno premalo pozorno za dokumente in govorico zgodovinskega spomina, ki je neusmiljeno resnicoljuben!?

Slovenski pisatelj Drago Jančar navaja dvanajst neslovenskih avtorjev, ki prepričljivo razkrinkavajo zločine komunističnih režimov. Ne našteje pa slovenskih pisateljev, ki so – nič manj prodorno kot navedeni tujci – že v zaporniških letih razkrinkavali zločine komunistične diktature. Ivan Krefc je leta 1984 izdal kritične analize v knjigi »Spori in spopadi«. – Razgledani, pogumni pisatelj Vladimir Kavčič je napisal roman ZAPISNIK (Legenda 1970). Izdala ga je Mladinska

knjiga v 4000 izvodih. Druga slovenska izdaja 3000 izvodov. Srbohrvaška izdaja 5000 izvodov. Sprememo besedo je napisal dr. Matjaž Kmecl. Komisija Prešernovega sklada ga je predlagala za Prešernovo nagrado. Oznoudba jo je prepevala. Zapisnik med prvimi razkrinkava stalinistične procese. Dvanajst tisoč izvodov je prebralo najmanj šestdeset tisoč ljudi! – Tretji pisatelj je Branko Hofman. Naša najstarejša založba SLOVENSKA MATICA mu je založila roman NOČ DO JUTRA, ki razkrinkava oznoudbovske zločine na Golem otoku, ki je bil hujše patološko taborišče kot nemški nacieses lagerji. Roman NOČ DO JUTRA je bil v polah že natiskan. Pripravljen za knjigovoznico. Oznoudba pa je založbi sporočila, da bodo stiskane pole odpeljali na ODPAD. Takratni predsednik SLOVENSKE MATICE se je temu uprl: Stiskane pole zapečatite. Spravili jih bomo v naš arhiv! – In potem je roman NOČ DO JUTRA kar nekaj let ležal v arhivu, preden ga je založba lahko izdala. Roman slovenskega pisatelja Branka Hofmana je imel zmagovit, razkrinkujoč odmev tudi preko mej Slovenije. Tudi ta roman je prebralo več kot 50.000 ljudi. Kot četrtega pisatelja zapisujem sebe. Kot žrtev in redka še živeča priča stalinističnih procesov v Sloveniji menim, da imam moralno pravico pisati, kar pišem. Pa tudi dolžnost do nekaterih mojih po nedolžnem na smrt obsojenih inženirskih sotrpinov v dachavskih stalinističnih procesih. Moralno pravico mi daje moj roman UMIRANJE NA OBROKE. Šest izdaj!! Štiri slovenske, ena srbohrvaška in ena nemška!! Skupaj

blizu trideset tisoč izvodov. Vsakega od teh je prebralo najmanj pet ljudi. Skupaj okrog sto petdeset tisoč bralcev. Skratka, roman je odmeval daleč preko meja Slovenije. Z njim sem prvi – za romanom ZAPISNIK pisatelja Vladimirja Kavčiča – nemaščevalno, a jasno razkrinkal zločinske stalinistične procese v Sloveniji! V prvi izdaji mi je oznoudba prepovedala objaviti anketo, v kateri je trinajst uglednih slovenskih kulturnikov pogumno povedalo, da so bili dachavski procesi stalinistični. To anketo sem lahko objavil šele v tretji izdaji.

In še nekaj. Stavke v Jančarjevem spisu: »Kak smisel ima vse skupaj, če ljudje ničesar ne berejo ..., če ne odprejo nobene knjige« – preprosto ni prepričljiv! Knjigo Ivana Krefca »Spori in spopadi« je prebralo najmanj 15.000 ljudi. »Zapisnik« Vladimirja Kavčiča je prebralo najmanj 60.000 ljudi. Hofmanovo »Noč do jutra« 50.000 ljudi. Torkarjevo »Umiranje na obroke« preko 150.000 ljudi. Skupaj preko 260.000 bralcev!!

Pisatelju Dragu Jančarju, ki se – z opazno zamudo – pohvalno zavzema za lustracijo komunističnega diktatorskega režima – svetujem, naj prebere 1084 strani knjige DACHAVSKI PROCESI (založba Komunist 1990). V njej so zbrani analitski spisi pravnikov in zgodovinarjev. Nanizani so razkrinkujoči sodni dokumenti. Objavljena sta zapisnika dveh sej slovenskega komunističnega vrha (leta 1969 in 1970), ki razkrivata karakterno klavnost vodilnih slovenskih komunistov. (Na strani 9 piše tudi naslednje: Obsojenec na dachavskem procesu Igor Torkar – inž. Boris Fakin – je obja-

vil svoje doživljanje v literarni obliki v romanu »Umiranje na obroke« in s tem pripomogel, da se je pričela oblikovati tudi ideja o znanstveno kritični obdelavi dachavskih procesov).

Najpomembnejši razlog, da pišem kar pišem, je 21. aprila 1998 letošnja že omenjena petdesetletnica glavnega dachavskega montiranega, stalinističnega procesa, na katerem so 27. aprila 1948 obsodili na smrt in dolgoletne zapore dokazano nedolžne dachavce:

ing. Branka Diehla, ing. Staneta Oswald, ing. Karla Barleta,

ing. Borisa Kranjca, ing. Milana Stepišnika, ing. Vladimirja

Lična pa profesorja Mirka Koširja, Janka Puferla, Martina

Presterla, Pavla Gasserja, Hildegardo Hahn, Oskarja

Juraniča, Petra Čoriča, Ramo Derviševića, Jožeta Benegalijo.

To so nedolžne žrtve glavnega dachavskega procesa. Na številnih manjših dachavskih procesih pa so bile obsojene naslednje nedolžne žrtve iz Dachaua in drugih nacieses taborišč:

Študent kemije Mitja Sark, trgovski potnik Alojz Veršnik,

kovinar Franc Žumer, uslužbenec Andrej Bohinc, ing. arh.

Vlasto Kopač, doktor Roman Vidmar, mizar Viljem Brezar,

pravnik Vekoslav Figar, steklar Ivan Ranziger, ing. chem.

Boris Fakin (pisatelj Igor Torkar), pisatelj Ludvik Mrzel. Nekateri od bralcev – (ne bom zažuden, če tudi pisatelj Jančar) – bodo mogoče dejali: Le zakaj ponovno navajanje vseh teh imen v zvezi z grehi vodilnih komunistov izpred petdesetih let?

Zakaj? Preprosto zato, ker ubogam navsvet prav pisatelja Jančarja, ki ga je napisal v »Sobotni prilogi« Dela, kjer je namreč analitsko razmišljal o našem družbenopolitičnem podnebjju. Prepričljivo je meditiral o »cinični distanci« vladajoče koalicije pa o molku, povojnih zločinih, univerzalnem strahu, o popravni krivici. Vsega tega – je takrat zapisal Jančar – »SPOMNIMO SE ŠE ENKRAT IN ČE BO TREBA ŠE MNOGOKRAT«.

Ta Jančarjev nasvet je takrat in še posebej danes, ob petdesetletnici stalinističnih procesov – prebudil moj dramajoki spomin.

Ta spomin mi pripoveduje, da sem v nedemokratičnem monološkem družbenem sitemu premeditiral že v sedemdesetih in v začetku osemdesetih let – vse Jančarjeve smiselno nanizane in tudi ostro prežarjene bolezni naše parlamentarne Slovenije. V esejih in meditacijah, ki mi jih je potem izdala založba ADIT v knjigi MEDITACIJE O MOJEM ČASU 1989. Se pravi v času – v katerem so številni današnji pisatelji ilustratorji še previdno molčali. Pozablajoč, da je velikokrat med grehi – molk eden največjih.

Jančarjev nasvet SPOMNIMO SE ŠE ENKRAT ... mi torej vodi pero, da še enkrat pišem, kar sem že pisal! Pišem za vse tiste, v katerih je umrl zgodovinski

spomin! Pišem tistim, ki v današnji epideemiji lustracizma zadihano tekmujejo, kdo bo prvi zaslužnik za vse napredke Slovenije.

Kot študent na univerzi sem leta 1936 – se pravi, pred dvainšestdesetimi leti – postal soustanovitelj študentskega društva SLOVENSKI KLUB. Geslo kluba je bilo: Ne Moskva ne Rim, Ljubljana. Se pravi: Ne komunisti ne klerikalci, Slovenci! To so mlade klice ideje o svobodni Sloveniji!! Bili smo opozicija proti takratni ilegalni komunistični partiji, ki je slepo poslušala navodila Stalinove Komiinterne. Takrat pomembne, pohvale vredne številke NOVE REVIIJE 57 še ni bilo!! Zgodovina družbenopolitičnih gibanj v Sloveniji – pa tudi današnji, šele v večstrankarski demokraciji pogumni lustratorji vseh barv, naj preberejo knjigo Slavka Kremenška »Slovensko študentsko gibanje 1914–1941«, ki jo je izdala Mladinska knjiga 1972. V njej bodo prebrali, kako odmevno je bilo družbenopolitično gibanje slovenskih študentov na univerzi. V njej tudi piše, kaj vse sem kot študent Boris Fakin počel pred šestdesetimi leti. Kaj so v letih po vojni počeli z mano drugi – pa naj povem predvsem današnjim – v varnem, nezaporniškem času, pogumnim razkrinkovalcem protipravnega, komunističnega terorističnega režima:

Aprila 1952 so spustili nedolžnega mladega človeka po štirih letih (18 mesecev v samici!) iz zopora na POGOJNO SVOBODO. Kdo je kriv za trpljenje mladega človeka tudi PO ZAPORU? Življenje v POGOJNI SVOBODI: inženir dve leti brez službe, pisatelj dve

leti brez dovoljenja za pisanje! Življenje v POGOJNI SVOBODI je hujski zapor kot sedenje v brezdušni samici za zaklenjenimi vrati kaznilnice! Hujski zato, ker si dve leti prekleto SAM! Celo na cesti vsi znanci, pa tudi bivši prijatelji zbežijo pred tabo za vogale! Vsi, ki se izmikajo, vsi, ki molčijo, so SOKRIVI, da je POGOJNA SVOBODA hud zapor! Z izjemo desetih, enajstih je tristo članov mojega pisateljskega društva MOLČALO. Večina preko stotih sočlanov slovenskega PEN je MOLČALA. Današnji, z zamudo pogumni razumniki, urarji Slovenije in Evrope, so v letih POGOJNE SVOBODE mladega pisatelja od 1952 do 1954 MOLČALI. Mogoče se vsaj danes zavedajo, da so skrivi za njegovo dveletno trpljenje v pogojni svobodi. Opuščajoče jih razumem. Saj je preko tri četrtine teh razumnikov, urarjev Slovenije in Evrope ter borcev za »Resolucijo o protipravnem delovanju komunističnega totalitarnega režima« prav V TEM REŽIMU imelo kar dobre, stabilne službe. Niso sedeli v zaporih. Izdajali, razstavljali in prodajali so svoja dela. Dobili so razna priznanja in naročila. Bili so v odborih kulturniških društev in raznih strokovnih komisij. Sprejemali so Prešernove nagrade, nagrade Prešernovega sklada in še številne druge nagrade. Dobivali do državne študentske stipendije za študij doma in v inozemstvu. Nekateri so postali akademiki. Posamezniki so bili celo člani politbiroja KAPE. Številni so bili navadni člani komunistične partije. Ko so nekatere od teh izključili, so posamezniki milo prosili, naj jih sprejmejo nazaj.

Ob petdesetletnici glavnega dachavskega procesa se znova spomnimo naslednjih dejstev:

Marca 1948 je vrh politbiroja komunistične partije Jugoslavije dobil prvo napadalo pismo Stalina. V njem Stalin – med drugim – očita: »... da si hoče jugoslovanska vlada z VOHUNI zagotoviti milost imperialističnih držav in se staviti pod njihovo kontrolo.« Za obtožbo o VOHUNIH je torej partijski vrh konspirativno vedel že nekaj tednov pred glavnim dachavskim procesom. Najbrž po predhodnem prišepetavanju ali po spisku Enkavedeja so nekatere bodoče žrtve dachavskega procesa zaprli že nekaj mesecev poprej. Stalin ni imel na meji z Jugoslavijo le tankov in topov. Na mizi je imel tudi spisek novih imen, ki naj bi zamenjala Titovo vladajočo grupo. Skratka, naš politični vrh se je zavedal, da so v nevarnosti njegovi stolčki vladanja! In da mora zato ukrepati zelo hitro.

21. aprila 1948 so pričeli preko cestnih zvočnikov prenašati glavni dachavski proces. 27. aprila so na smrt obsodili enajst VOHUNOV, kot gestapovske agente. 29. aprila je šef slovenske ozne B.K. na kongresu OF govoril: »V Jugoslaviji gradimo socializem lahko seveda zaradi tega, ker obstaja močna Sovjetska zveza ... Na dachavskem procesu smo razkrinkali sovražne VOHUNE in jih obsodili na smrt!!«

V knjigi DACHAVSKI PROCESI (Založba Komunist 1990) je objavljeno pismo B.K. Aleksandru Rankoviću 30. januarja 1948. Iz tega pisma je razvidno, kako Slovenec v srbrohvaščini Ranko-

viču že vnaprej sporoča, kakšna bo obtožnica na glavnem dachavskem procesu:

»Druže Marko ... mi bi grupu Barle-Diehl (9 obtuženih) obtužili za sledeče zločine: a) da su se posle oslobodjenja kao agenti gestapa medjusobno povežali u cilju organizovanja špionaže, sabotaže, diverzije i planskog štetocinstva. – b) da su za vreme okupacije saradivali sa okupatorom i izvršili niz ratnih zločina. – c) da su delimično u vreme rata, a neki već prijje, pristali na saradnju sa gestapom.

Z DOBESEDNO ENAKO OBTOŽNICO je tri mesece za tem, 21. aprila 1948, vojaško sodišče v Ljubljani obtoževalo nedolžne dachavce!

V pismu Rankoviću je K. zaupal tudi sledeče:

» --- Osudjenike ćemo zadržati u posebnim zatvorima u svrhu daljeg saslušavanja ... za biranje materiala po konkretnim pitanjima, koja će još dugo vaskrsavati u toku daljne iztrage o gestapovskoj mreži na terenu, koju ćemo mi voditi sasvim konspirativno...«

K.-jeva odločitev, da bo nekatere na smrt obsojene dachavce konspirativno zasliševal še PO SMRTNI OBSODBI – dokazuje, da je glavni dachavski proces NAJHUJSI ZLOČIN stalinistične diktature v Sloveniji!

ZAKAJ??

Odgovor je v članku Branka Zihlerla PROMEMORIJA v že omenjeni knjigi DACHAVSKI PROCESI na strani 25. V njem je Branko Zihlerl zapisal:

»Takoj po Diehl-Oswaldovem procesu se v centralnih zaporih UDV formira strogo tajna skupina preiskovalcev, ki naj razišče, kako na gosto je gestapo svojo agenturno mrežo razpredel po našem terenu. V ta namen naj bi uporabili tudi večino na smrt obsojenih dachavcev. Izvrševanje te naloge ODLOŽI JUSTIFIKACIJO že obsojenih dachavcev. Obsojenci živijo v neznosnih in poniževalnih razmerah, popolnoma izolirani od ostalih zapornikov, vendar z upanjem, da bodo nekoč izpuščeni... Eden izmed drugih zapornikov iz enega posebnega oddelka pobegne in na več mestih po Ljubljani pove, da so na smrt obsojeni dachavci še živi! Stanje na smrt obsojenih dachavcev je zelo slabo. sledovi nečloveških pogojev življenja postavene nepopravljivi! Iz beležke B.K.-ja je mogoče skleniti, da so bili 18. novembra 1950 ustreljeni: Branko Diehl, Stane Oswald, Oskar Juranič, Vladimir Ličen, Milan Stepišnik, Janko Pufler ... Verjetno se je to zgodilo v Kočevju... Rezika Barle, Martin Presterl, Paul Gasser in bržkone tudi Boris Kranjc ... so pokopani na ljubljanskih Žalah ... tam nekje ... kjer so danes že drugi grobovi.

To je zapisal Branko Zihlerl v članku PROMEMORIJA v knjigi DACHAVSKI PROCESI 1990. Se pravi: Večina nedolžnih žrtve dachavskega procesa je bila obsojena na smrt 27. aprila 1948 – justificirana pa je bila šele 18. novembra 1950! Se pravi: Oznohubovci so jim podarili dve leti in sedem mesecev ČAKANJA NA SMRT!

Smrt sama na sebi ni nič hudo neznosnega. Udarec elektrike, strel, zadržanke vislice, injekcija – pet, šest minut, pa te ni. Čakanje, čakanje na smrt pa je spreminjanje živcev v drgetajoče boedeče žice. Je počasno nehanje utripov srca. Je hlapeenje možganov v gosto meglo. Je počasno umiranje pameti. Je dehidracija čustev. Je morilski obup.

Naj ponovim: Nisem nanizal bridkih dejstev v zvezi z dachavskimi procesi zato, da bi – po petdesetih letih kogarkoli od še živečih odgovornih hotel gnati v kakršnekoli sodne preiskave ali pred raziskovalne komisije parlamenta. Danes ko bi morali ustvarjalne sile vseh različno razmišljajočih združevati za gradnjo materialno in duhovno trdnega, lepšega doma Slovencev – lustriranje slovenskega stalinizma, vladajočega pred petdesetimi in več leti, ni več stvar sodišč! Resnico o slovenskem stalinizmu naj s poštenimi, nestrankarskimi analizami poiščejo in zapišejo zgodovinarji. Zgodovinarji, ki se ob neustavljivi oseki komunističnih režimov zavedajo, da je marksizem še vedno uporabna miselnost, otrok zgodnjega krščanstva in evropske filozofije, še posebej nemške. Cenjena miselnost, ki so jo despotski in avtokratski režimi od Stalinovega preko Castrovega do Polpotovega zločinsko zlorabili za svoje totalitarne cilje. Marksizem kot humanistična vizija za socialno pravičnejši znosni svet je – poleg krvavih grehov – ljudem omogočil vsaj nekaj korakov pobega iz ljudožerskega kapitalizma.

Nadaljevanje na naslednji strani

Ne spravaška sprava, ampak sožitje različno razmišljajočih

Letos je bila pred petdesetletnico dachavskega procesa še ena petdesetletnica. Aprila 1944 je na bežigraskem stadionu v Ljubljani domobranska vojska prisegla zvestobo vodji velike Nemčije, ki je okupiral Slovenijo. To je petdesetletnica domobranske prisega okupatorju. Desna katoliška skupnost naj prepriča militantno manjšino ljubljanske škofije, da je kolaboracija z okupatorjem rodne zemlje velik greh! Odešiš se ga sam? Eo takó – da ga spokorno priznaš.

Tudi ob tej petdesetletnici naj nihče od vseh različno razmišljajočih ne glasuje – da bi kogarkoli za greh kolaboracije izpred šestdesetih let maščevalno gnali na sodišče ali pred raziskovalno komisijo parlamenta. Resnico o domobranski prisegi in kolaboriranju z okupatorjem Slovenije – naj z nestranskimi analizami poiščemo in zapišemo zgodovinarji. Zgodovinarji, ki ob analiziranju zgodovinskih obdobjev, v katerih je vladala katoliška cerkev, ne naštevajo samo velikih grehov njenih Velikih inkvizitorjev v času inkvizicije. Navedejo naj tudi njene dokazane uspehe pri dviganju moralnega in kulturnega nivoja ljudi.

Kot žrtev in pričó slovenskega stalinizma me nista nagnali k pisanju ne osebna prizadetost ne maščevalnost. Zame je maščevalnost ena od najbolj janusovskih, zahrbtnih, jalovih človeških lastnosti. Maščevalnost

ne rodi nikoli ničesar drugega kot – novo maščevalnost.

Nemaščevalnost vodi tudi pero, ki zapisuje moja DVA PREDLOGA, katera naj ocenijo – pa tudi dopolnijo – vsi različno razmišljajoči.

PRVI in DRUGI PREDLOG je oblikoval moje strinjanje s tistimi – ki se na raznobarvne nestrpnosti nočejo več odzivati s kontra nestrpnostjo, ki ugotavljajo, da so nehumano prepirljive že same ideološko zastrupljene besede, ki so nehali boksarsko sovražiti drugače misleče, ki verni ne žalijo nevernih in neverni ne smešijo vernih, ki se na butalske strankarske prepire odzivajo s strpnostjo, se pravi, z zamenjavo monologov z dialogi, ki na vprašanje: Po kateri poti bomo priromali v ustvarjalno Slovenijo? odgovorijo: Po poti Prešernove »Zdravljice«.

Skratka: levim, desnim in sredinsko razmišljajočim skupnostim svetujem: Zedinite se za etike Kanta, Platona, Aristotela in Tomaža Akvinskoga. Zedinite se za demokracijo, kakršno je gradil grški državnik Perikles: »Naša demokracija favorizira večino in ne manjšino. Zato se tudi imenuje demokracija. Če ocenimo naše zakone, ugotovimo, da ti zakoni odmerjajo enake pravice vsem v njihovih zasebnih razlikah. Napredovanje v javnem življenju je omogočeno po sposobnosti! Razredne razlike se ne smejo vpletati med zasluge! Tudi siromaštvo ne sme ovirati napredka človeka, ki je dokazal, da je sposoben služiti državi.«

Samo s takšno demokracijo poskusimo ozdraviti epidemijo nemorale, ki jo povzročajo: Stabilizacija tartifovstva, devalvacija resnice, inflacija laži in revaloracija brezpravja!

In še to: Raznih strank »teorije brez strokovne prakse« so – sedla brez konjev!

PRVI PREDLOG

Menim, da bodo odločilna pomoč za prenehanje neustvarjalnega spopadanja ideološko različno mislečih – NEMAŠČEVALNE UGOTOVITVE o delovanju in grehih vseh različno razmišljajočih v času PRED VOJNO - MED VOJNO - in PO VOJNI. Ob tem predlagam: Nehajmo navajati imena voditeljev, oznovcev, politbirojevca pa škofov, nadškofov, duhovnikov, stražarjev v viharju. Nehajmo navajati števil mrtvih, pobitih, umorjenih desnih, levih in sredinskih! Naj ideološko različno delujoči samo priznajo – za katere grehe so vodilni posamezniki v njihovi skupnosti odgovorni!! PRED VOJNO

Ilegalna komunistična skupnost

Predstavniki te skupnosti – zaslepljeno verujoči – so zanikali, da je v Rusiji umor KIROVA osebno »zrežiral« Stalin, ker je s tem laže opravičil montirane procese proti njemu nevarnim – še poštenim boljševikom. Kritične ugotovitve o razmerah v Rusiji pisatelj Gumeida, Istratija in še koga – je slovenska komunistična skupnost odločno zavračala, češ da malomeščanskim pisateljem iz imperialističnih dežel – pristaši komunistične skupnosti ne verjamejo. Poneje (po vojni) je naš vodilni predstavnik komunistične skupnosti jasno priznal: Seveda smo vedeli za Stalinove zločine, saj je bilo takrat precej naših voditeljev v Moskvi. AMPAK – le kdo bi pa šel z nami v borbo, če bi to ljudstvu takrat povedali.

Osvajalni napad velike socialistične Rusije na malo Finsko in sploh okupacija malih

baltskih držav – je slovenska komunistična skupnost ocenila takó: To je pameten, začasno potreben vojaški ukrep, s katerim je modri Stalin na severnem boku Rusije odrinil varnostno linijo od ruskih mej za slučaj obrambne vojne.

Nacist Hitler in komunist Stalin sta se objela. Ves demokratični svet je lopnil po glavi in srcu nenapadalni pakt STALIN - HITLER. Slovenska komunistična skupnost pa je razglašala: Ta pakt je genialna Stalinova poteza, s katero pridobiva na času za večanje moči prve, velike socialistične države na svetu! S tem paktom si je Sovjetska zveza utrdila svoj mir, ki ga ogroža svetovna reakcija. Čim dlje bo v Rusiji mir – tem močnejša bo tudi vojaško – za bodoči odločilni spopad z imperializmom sveta za revolucionarno osvoboditev trpečih narodov! Mnogi smo tem trditvam komunistov ugovarjali s trditvijo: Stalin je s tem paktom olajšal Hitlerju napad na Poljsko, katere en del je pograbil tudi sam. Družno sta zaslužila poljski narod! – Ob povedanem je prav priznati, da je slovenska komunistična skupnost z ljudsko prosvetno dejavnostjo večala pomembnost kulture in umetnosti. Opazno je prebujala pogumno samozavest delovnih ljudi v spopadih z delodajalci za pravičnejše vrednotenje ročnega in umskega dela.

Desna katoliška skupnost

Predstavniki te skupnosti so navedena predvojna stališča slovenske komunistične skupnosti odločno kritizirali. Vodilni predstavnik katoliške skupnosti je bil ugledni doktor, duhovnik. Dokler je bil še poslanec v dunajskem parlamentu, je bil pohvalno pogumen bореc za sloven-

stvo. Potem pa je postal v Beogradu notranji minister v času šestojanuarske diktature kralja Aleksandra. Novinarji so mu rekli: Slišali smo, da ste povečali število žandarjev za 15 do 20%. – Slabo ste slišali! Povečal sem število žandarjev za več kot 20%. Za boj proti opozicionalnim vladnim nasprotnikom. Seveda pa aretiranih ne bom metal v Savo. – Ta doktor, duhovnik, je kot jugoslovanski notranji minister opazno za nekaj časa zmanjšal število volivcev Slovenske ljudske skupnosti. V času pred vojno so delovale tudi razne organizacije slovenske katoliške skupnosti. Kmečki fantje, Katoliške akcije, Stražarji v viharju. Na deželi skupine bodočih vaskih straž. Posamezniki teh organizacij so tudi že uveljavljali zakamuflirane metode ovajanja članov slovenske levičarske skupnosti.

Tudi slovenski katoliški skupnosti je prav priznati, da je z raznimi kulturno prosvetnimi akcijami pa z izdajanjem uporabnih strokovnih knjig iz nekaterih zvrsti umetnosti in znanosti občasno pomagala umskemu delu nekaterih strokovnjakov.

Sredinska liberalna skupnost

Ta skupnost je pred vojno neprepričljivo kar naprej modelirala svoj družbeno-politični obraz. V glavnem pa je vztrajno vodila le jalove dvoboje: LIBERALCI KONTRA KLERIKALCI. Slovenska kmečka skupnost pa je zaman terjala narodno suverenost in samoodločbo ter lastno slovensko državnost v federativno preurejeni Jugoslaviji – piše v knjigi LIBERALIZEM IN VPRAŠANJE SLOVENSTVA Jurij Perovšek, založba »Modrijan« 1996. MED VOJNO

Leva komunistična skupnost

Leva komunistična skupnost je najprej organizirala protimperalistično fronto. Ko je Hitler napadel Rusijo, so osvobodilno fronto preimenovali v protinacifašistično. Za osvobodilno fronto je bila – predvsem na začetku vojne – večina Slovencev. Leva komunistična skupnost je bila med ostalimi skupnostmi (Kocbek - Fajfarjevi krščanski socialisti, Sokoli, kulturniki), ki so sestavljale parlamentarno OF – številno majhna, a organizacijsko spretno delujoča in za uspešno vodenje bojevanja najbolj sposobna, saj se je izurila v večletnih ilegalnih spopadanjih. Kot taka si je monološko diktatorsko prisvojila odločitev, da bo v OF o vsem odločala edino leva komunistična skupnost. S tem je borbo za premaganje okupatorja Slovenije pričela nedemokratično nasilno monološko izkoriščati za zmago komunistične revolucije – za kar pa večina borcev ni šla v osvobodilno vojno! Krščanski socialisti, ki so bili številčno mnogo močnejši kot komunisti, so bili v bitki za ohranitev večstrankarske OF premalo pogumni! Nekateri celo oportunistično računarski.

Desna katoliška skupnost

V tej skupnosti je bila militantna manjšina v ljubljanski škofiji vztrajna nasprotnica Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Ne v mariborski škofiji, ne na Gorenjskem in še posebej na Primorskem desna katoliška skupnost ni uspevala. Ni prav, da ta skupnost še danes noče priznati, da je OF odločilno pomagala, da je pretežni del Primorske priključen Sloveniji. Po prvih bojnih uspehih OF in po naraščanju ovadb oefarjev, ki so jih ovajali ovaduhi iz militantnega dela katoliške skupnosti, so pri-

čeli okupatorji zapirati in ubijati Slovence. Vosovci komunistične skupnosti pa so brez aretacij in obsodbe sodišča pričeli ubijati ovaduhe. Stražarji militantnega dela katoliških akcij so vosovcem vračali z vosovskimi metodami. Ob naraščanju pristašev in borcev OF je desna katoliška skupnost s pomočjo militantnega manjšinskega dela ljubljanske škofije pospešeno večala domobranske enote. Dovolila, da jih je oborožil tudi okupator – s katerim je družno prisegla zvestobo nacifašističnemu vodji velike Nemčije. S tem je zagrešila neodpustljivo kolaboracijo z okupatorjem rodne zemlje. Kolaboracijo, katero so in jo še obsojajo vse demokratične, dialoške države sveta. Ob tem pa ne smemo očitati kolaboracije pristašem katoliške skupnosti po vsej Sloveniji. V tej skupnosti je bilo največ kolaborantov v območju ljubljanske škofije. V mariborski škofiji in na Gorenjskem mnogo manj. Na Primorskem skoraj nič! Tam je bilo kar nekaj duhovnikov Čedrmacev, ki so zaslužni za ohranjanje slovenskega Primorčev in ki so podpirali tudi OF!

Sredinske socialne in liberalne skupnosti

Pristaši krščansko socialne skupnosti so se zaradi ostro različnih pogledov na monološko diktatorsko vodstvo Osvobodilne fronte, ki ga je utrjevala komunistična skupnost – vedno bolj razhajali, razrušili enotnost in s tem omrtvili moč krščanskih socialistov. Pristaši liberalne skupnosti, številčno majhna skupina, se niso mogli jasno odločiti – ali naj pomagajo Osvobodilni fronti ali naj poslušajo ukaze jugoslovanske vlade v inozemstvu. PO VOJNI

Leva komunistična skupnost

Največ velikih grehov je slovenski stalinizem zagrešil od leta 1945 do 1958-59. Zlasti neposredno po vojni z množičnimi poboji domobrancev brez ugotavljanja krivde in brez obsodbe sodišč. Vsa še druga večobrazna stalinistična brezpravna dejanja naj od zmage objestno nedialoški voditelji komunistične skupnosti pošteno samó priznajo, z željo, da bomo vsi različno razmišljajoči sestavili sožitje ustvarjalne Slovenije. Dejanja izpred petdesetih let – danes lustrirani s sodnimi preiskavami in kaznovanji – je jalovo, rušilno početje. Zgodovina namreč uči: Vsaka Oblast – pa bodi bela, črna, rdeča, zelena – od vekomaj zagreši velike grehe. Bridka je, na primer, resnica, ki se je zgodila že 329. leta pr. Kr. Takrat je Melet, Sokratov tožilec, rekel: Sokrat je kriv, ker ne verjame v bogove, v katere verjame država. Hvali druga demonska bitja. Kriv je, ker s tem kvari mladino! Predlagam smrt! – Sokrata so ubili. Potem so se Atenci kesali. Ubili so Meleta, tožilca! Sokratu pa so postavili pomnik.

Pravičnost terja, da povemo tudi naslednje: Leva komunistična skupnost kljub številnim grehom po vojni ni zavirala uspešne obnove medvojnih materialnih in duhovnih razvalin Slovenije. Opazno je prebujala omrtvico gospodarstvo vseh vrst.

Desna katoliška skupnost

Ta skupnost je po vojni grehe slovenskega stalinizma obsojala z odmevajočim molkom. Uporabljala načelo svojega po vojni drugega nadškofa in metropolita, ki je dejal: Mi smo potrpežljivi. Če s sedanjo vlado niso možna poračunska pogajanja, bomo

pač počakali naslednjo vlado. Ni kaj: pohvalno, strpno stališče. Seveda pa je med čakanjem v militantni manjšini ljubljanske škofije konspirativno rodé-č-znova rodé-n duh Velikega inkvizitorja Torquemane, duh inkvizicije, rojene 1215. In delujoče v Franciji do leta 1772, v Španiji do leta 1854, v Italiji do leta 1860 in v Sloveniji do srede devetnajstega stoletja.

Pravičnost terja, da povemo tudi naslednje: Desna katoliška skupnost je uspešna pri karitativnih dejavnostih. Sodeluje pri ohranjanju kulturne dediščine. Pomaga – seveda večkrat monološko – pri zdravljenju depresivnosti, pešanju delovne volje in pri oseki morale mladih generacij.

Ob priznavanju tudi pozitivnih dejanj slovenske katoliške skupnosti naj pripišem. Pred dobrim letom Slovencem v Vatikanu rode-nemu nadškofu metropolitu dobronamerno, sožitno prepūščam v razmislek nekaj ugotovitev, ki jih pripoveduje nepodkupljivi zgodovinski spomin.

Slovenska rimskokatoliška cerkev je bila po devetnajstem stoletju v odnosu do umetnikov in umetnosti opaznejše napadalna – od Luke Jerana do škofa Antona Mahniča. Ta napadalnost je sprožala dvojne vrste sporov.

Spore med samimi duhovniki in spore duhovnikov z laiki. Med prvimi sta znana spor med škofom Mahničem in duhovnikom – pesnikom Simonom Gregorčičem zaradi zbirke POEZIJE. In spor med Alešem Ušeničnikom in duhovnikom Izidorjem Cankarjem zaradi preusmeritve umetnostne kritike v reviji Dom in svet.

Od zunajih diferenciacij sta bila odmevna spor med škofom Jegličem in pisateljem Ivanom Cankarjem zaradi pesniške zbirke

EROTIKA, katere celotno naklado je škof Jeglič kupil in zažgal. Zelo znan je tudi spor okrog postavitve Prešernovega spomenika kiparja Ivana Zajca leta 1905 v Ljubljani. Škof Jeglič je podpiral, kar je o tem spomeniku napisal katoliški dnevnik SLOVENE leta 1911: »Prešernov spomenik v Ljubljani je tak nestvor, da mu na celem svetu ni enakega ... Občinski svet naj ta spomenik prestavi z Marijinega trga v kakšno goščo ...«

V sporu škof Mahnič pesnik Gregorčič je čas prepustil zmago Gregorčiču. V sporu Aleš Ušeničnik Izidor Cankar je čas prepustil zmago Izidorju Cankarju. V sporu škof Jeglič z Ivanom Cankarjem je čas prepustil zmago Ivanu Cankarju. V incidentu škofa Jegliča okrog Prešernovega spomenika je čas prepustil zmago Prešernovemu spomeniku kiparja Ivana Zajca. Zaradi tega incidenta se je pozneje celo sam škof Jeglič pokesal, češ, »takrat sem bil mlad«.

To je nekaj dejstev, ki jih pripoveduje nepodkupljivi zgodovinski spomin. Sožitno upam, da slovenski – kulturno evropsko razgledani – nadškof metropolit skupaj z mano zavrača cinične modrijane, ki trdijo, da se iz zgodovine da naučiti samo to – da se iz zgodovine ne da naučiti ničesar.

Sredinske socialne in liberalne skupnosti

Po vojni so organizacijsko nepovezani kockovski krščanski socialisti nepričakovano skoraj povsem utihnil. Manjša skupina se okrog revije »2000« vztrajno trudi osvežiti pogum in moralo te skupnosti.

Nekateri vidni člani liberalnih in demokratičnih skupnosti so se oportunistično raz-

bežali v leve, pa tudi v desne skupnosti: S tem so začasno zadržali razvojno rast liberalne demokracije v najmočnejšo stranko Slovenije. Stranko, ki v zadnjem času s političnim slalomom bega svoje člane in s tem zamegljuje kažipote v ustvarjalno Slovenijo.

Ob tem velja pozicijske in opozicijske stranke spomniti, kaj uči zgodovina: Vsaka Oblast je delovala in deluje – cinično! V imenu načela, da žlahtni cilj posvečuje podlo sredstvo, lahko brčneš v suženjstvo Kasandre, zažigaš na grmadah Ifigenije in pušči na samotnem otoku Ariadno, potem ko ti je pomagala, da si premagal Minotavra.

Nanizal sem samo bistvena pozitivna dejanja in grehe leve komunistične skupnosti, desne katoliške skupnosti in sredinske socialno liberalne skupnosti – v predvojnem, medvojnem in povojnem času. Vsi, ki zares želijo s sožitjem različno mislečih razvijati ustvarjalno Slovenijo – bodo ugotovili, da napisana nemaščevalna sožitna analiza družbenopolitične klime Slovenije v zadnjih sedemdesetih letih omogoča nestransko, nemaščevalno ugotovitev: Voditelji predvojne, medvojne in povojne leve, desne in sredinske skupnosti so v dobrem in slabem soodgovorni za vsa dejanja, ki so ovirala pravno pravični, demokratični, humani in dialoški razvoj Slovenije.

Samo taka ustvarjalna Slovenija bo zagotovila mladim generacijam v notranjem in zunanem miru – ustvarjalno delo!

Moja nemaščevalna, sožitna analiza družbenopolitične klime Slovenije je seveda le osnutek, katerega lahko vsi različno razmišljajoči družno dopolnijo!

DRUGI PREDLOG

Doseženo sožitje različno mislečih bo najbolj in trajno potrjeno z DEJANJEM! Takšno dejanje naj bi bila postavitve spomenika vsem žrtvam druge svetovne vojne in vsem žrtvam povojnih pobojev in staliniističnih procesov. Za spomenik na vidnem mestu v Ljubljani naj razpišejo anonimni natečaj. Predlagam osnutek za dopolnjevanje – kaj naj bi pisalo na tem spomeniku:

Ta spomenik stoji za OPOMIN in za SPOMIN

na padle partizane in druge pripadnike OF,

na talce, na umrle v zaporih in taboriščih, na vse druge žrtve vojne in okupacije, na padle in po vojni pobite domobrance, na vse druge žrtve bratomorne vojne, na žrtve montiranih dachavskih in drugih stalinističnih procesov, na vse pobite med zasliševanji, na partizane, žrtve domobrancev, na domobrance, žrtve partizanov.

Najbrž bi bilo odrešljivo naslednje: Vsi, ki so siti jalovih strankarskih preprirov, naj podprejo v pozicijskih in opozicijskih skupnostih tiste vedno številnejše in v Zvezi borcev večimo tistih članov, ki so se borili ne za revolucijo, ampak za izgon okupatorja. Podprejo s tem, da bodo odobrvali navedene, njim podobne ali dopolnjene poglede na družbenopolitično klimo Slovenije. Podprejo s tem, da bodo odobrili tudi navedena, njim podobna ali dopolnjena Dva predloga.

Najbrž bi bilo odrešljivo še posebej, če bi vsa navedena, njim podobna ali dopol-

njena stališča podprle tudi skupnosti mladih generacij!

Vsem, ki si nestransko prizadevajo za sožitje različno mislečih, naj pripišem še naslednje. Preveselil, pretrpel, preživel sem predvojne, medvojne in povojne družbenopolitične zgedo in nezgode Slovenije. Pridobljene izkušnje so obogatile moja spoznanja. Zamerljivost, nevoščljivost, prepirljivost in pravljanje so najbrž že kar genetske lastnosti Slovencev. Prve klice teh lastnosti so v zadnjih osemdesetih letih znova vzklike že pred vojno v izmeničnih zmagah klerikalcev in liberalcev. Rasle so med vojno v dvosmernih spopadih partizanov, revolucionarjev, domobrancev, kolaborantov, opreznoritnikov. V spopadih z orožjem. Po vojni se vojaški spopadi razrašajo brez orožja v ideološke ofenzive monologarjev, v levih, desnih in sredinskih skupnostih. Monologarjev, od katerih nobeden ne pristane na dialoge sožitja.

Rezultat tega spopadanja že v predvojnih časih preko medvojnih do današnjih dni je le v tem – da Levi, desni in sredinski monologarji drug o drugem vedo toliko grdega, da se drug drugega bojijo. Bojazljivci pa še nikoli niso bili pristaši ustvarjalnega sožitja. To dejstvo je v mladi, samostojni Sloveniji glavna ovira na poti v ustvarjalno, sožitno družbo.

Verjamem, da bodo oviro s te poti odstranile ideološko neobremenjene mlade generacije, ko bodo oseko razvoja nakipnile s plimo ustvarjalnega dela.

dipl. ing. chem. Boris Fakin

(pisatelj Igor Torkar)

■